

Konzervatív brit választási kampányok 1945, 1951.

„Konzervatív”

Tartalom

Bevezetés	3
A premodern kampány	4
Az 1945. évi konzervatív választási kampány	5
Kampánybeszéddek.....	6
Kampányplakátok	11
A választások a sajtóban	15
A voksolások végeredménye	17
Az 1951. évi konzervatív választási kampány.....	18
Kampánybeszéddek.....	19
Kampányplakátok	25
A választások a sajtóban	29
A voksolások végeredménye	30
A vizsgált kampányok tanulságai	30
Összegzés.....	33
Bibliográfia:	35

Bevezetés

Jelen kutatásom témája a brit Konzervatív Párt választási kampánya az 1945., illetve az 1951. évi választások alkalmával. Hogy miért is erre a két kampányra esett a választásom a téma meghatározásánál? Ez több okra vezethető vissza. Mindenképpen kiemelendő az a tény, hogy a korábban évszázadokon át a világ vezető nagyhatalmának számító Brit Birodalom a háborút követően végérvényesen elveszítette ezt a szerepét a nemzetközi politikai életben a két szuperhatalom, az USA és a Szovjetunió mögött. London képtelen volt tenni a legfontosabb gyarmatok elszakadása ellen, az ország komoly válságban került, ezek voltak az utolsó évei a politikai élet porondján a XX. század talán legkarizmatikusabb brit államfőjének, Winston Churchillnek. Úgy gondolom ezen indokok kellőképpen érdekessé teszik az általam elemezni kívánt témát.

A dolgozatom első részében röviden ismertetni fogom a korszak kampányainak jellemzőit, amelyhez Pippa Norris tipologizációját használom fel elméleti megalapozásként. Ezt követően rátérek az 1945. évi kampányra, amelyen a kormányon lévő Churchill és pártja komoly vereséget szenvedett. A súlyos „bukást” 1950-ben már egy jóval emészthetőbb „szoros” vereség követte, de én mégsem ezzel, hanem az 1951-es győztes kampánnyal fogom folytatni kutatásom második felében. Végül a két kampány összehasonlításával összegzem a tapasztalataimat, illetőleg szeretnék a választások kapcsán egy politikai társadalomtörténeti dimenzió bemutatásával élni. A kampányanyagok közül elsősorban a párt első emberének beszédeit, illetve a konzervatívok plakátjait szeretném elemezni. Előbbiek egy gyűjtemény kötetben jelentek meg angol nyelven, míg utóbbiak a Bodleian Library¹ internetes archívumában érhetőek el. Emellett rövid áttekintést szeretnék adni a kampányok sajtóvisszhangjáról, a korabeli írott sajtótermékek interneten keresztül elérhető cikkeinek, fotóinak összefoglalásával.

A vizsgálódásom során több kérdést is igyekszem körüljárni, ezek pedig a következők: *Miért ne válasszák az emberek a Munkáspártot?* Vagyis hogyan igyekeztek Churchill és a konzervatívok meggyőzni (milyen érvekkel) a választópolgárokat, hogy nem a

¹Az Oxford-i egyetem könyvtára

munkáspártiak a megfelelő opció az ország számára? *Milyen támadási felületet talált ellenfelén a Konzervatív Párt?* Melyek voltak azok a programpontok, elszólások, események, amelyek megfelelő lehetőséget biztosítottak a rivális támogatásának aláásására? *Miért van Nagy-Britanniának a Konzervatív Pártra szüksége?* Mely pontok hangsúlyozásával igyekeztek meggyőzni a választópolgárokat, hogy a szocialistákkal szemben őket kell támogatni? *Mit emelnek ki a kampányból, és hogyan használják az egyes médiumok lehetőségeit?* Hogyan igyekeztek az egyes médiumok, rádió, plakátok, szórólapok adta lehetőségeket kihasználni? *Milyen hibákat követtek el a kampányok alatt?* Ezekre a kérdésekre igyekszem megtalálni a választ a következőkben.

A premodern kampány

A korszak kampányainak jellemzőit nagyszerűen írja le könyvében Pippa Norris²(Norris 2000). Felosztásában beszél premodern, modern és posztmodern kampányokról. Ez korszakalkotó volt a maga nemében, mert elsőként adott történeti képet a kampányok alakulásáról. Modernizációs folyamatnak tekinti a kampánykommunikáció alakulását, változásait, melyek együttesen hatnak pártokra, választókra, és magára a médiára és annak szerkezetére is. Véleménye szerint a kampányokat el lehet helyezni ebben a fejlődési folyamatban, amit a posztindusztriális társadalmak sajátos velejárói: a technikai és politikai változások indukálnak. A premodern kampányok gyökerei a XIX. századig nyúlnak vissza, és egészen az 1950-es évekig jelen voltak a társadalomban. Egyszerű kampányszervezet jellemezte, a középpontban a pártvezér helyezkedett el (esetünkben Churchill), akit néhány tanácsadó vett körül. Rövid, országos kampányt folytattak, a helyi pártközpontok pártgyűléseket, jelöltvitákat, kilincseléseket szerveztek, szemtől szembeni közvetlen kommunikáció volt a jellemző a politikus és a választó között. A sajtón keresztül zajló kommunikációt dominánsan meghatározták a pártos sajtó termékei, a lapok jelentős része ugyanis közvetlenül a pártok tulajdonában volt, és az úgynevezett független lapok is elkötelezettek voltak egy-egy párt iránt. Ezt fogja majd indirekt módon kiegészíteni a rádió és a mozi. A választópolgárokat nagyfokú stabilitás és a pártok iránti elkötelezettség jellemezte, így a kampányok igazi szerepe a felrázás és a mobilizálás lett. A kampányok gyakran direkt

²A Harvard-i egyetem professzora, elsődleges kutatási területe a politika tudomány, illetve a politikai szociológia.

kampányok voltak, ezek azonban a technikai változások, a televízió, a közvélemény-kutatások megjelenése elterjedése nyomán már csak kiegészítő szerepet töltenek be.

Az 1945. évi konzervatív választási kampány

1939. szeptember 1-jén Németország megtámadta Lengyelországot, ezzel kezdetét vette a második világháború. 1940 áprilisában a Wehrmacht elfoglalta Dániát és Norvégiát, ami komoly brit belpolitikai változásokat vont maga után, a miniszterelnök, Neville Chamberlain ugyanis távozni kényszerült hivatalából, helyét Winston Churchill vette át, ezzel pedig éles fordulat állt be Nagy-Britannia háborús politikájában. Churchill kormányfővé választását követően rögtön az első beszédében nyilvánvaló tette, hogy célja a háborús győzelem bármilyen áron. Az első naptól kezdve határozott cselekvéssel látott neki célja megvalósításának, az ötfős testületbe az ún. Háborús Kabinetbe ³bevont két munkáspárti politikust is, a tényleges hatalmat azonban ő gyakorolta. A hadműveletek stratégiai irányítása is a kezében maradt a hadügyminiszteri tárca megtartása révén. Churchill a politikusok nagy részétől eltérően magas szintű elméleti képzettségnek és konkrét harctéri tapasztalatnak is a birtokában volt, bár ezeket, a harctéri vállalkozásait nem minden esetben kísérte siker (pl. Gallipoli⁴). A határozott belpolitikai lépések közé tartozott a német állampolgárok azonnali internálása a szigetországból, a brit fasiszta párt vezetőinek őrizetbe vétele, vagy éppen a polgárőrség kibővítése. A hadkötelezettséget már 1939-ben bevezették, amely alól csak a stratégiai iparágakban dolgozók mentesültek. A háború nagyon nehezítette a szigetország lakosságának életét (magas jövedelemadó a hadi költségek fedezése miatt, az élelmiszerek kapcsán bevezetésre került jegyrendszer, illetve a folyamatos légitámadások), az emberek azonban megtanultak együtt élni a nehézségekkel. A háború végére ezeket az emlékeket valamennyire elfeledtette a győzelem ténye, azonban minden siker ellenére Nagy-Britannia nemzeti vagyonának több mint a negyede odaveszett, az államadóssága megháromszorozódott, és elveszítette több évszázados világpolitikai vezető szerepét. Ezen előzmények után került tehát sor 1945 júliusában általános választásokra Nagy-Britanniában.

³A háborús kabinet tagjai a következő politikusok voltak: Winston Churchill, Neville Chamberlain, Clement Attlee, Lord Halifax, és Arthur Greenwood.

⁴1915 januárjától a következő év februárjáig tartó ütközet az első világháborúban, mely során a török hadsereg sikerrel védte meg a Dardanellákat az angol és francia csapatoktól, a vállalkozás óriási kudarc volt a britek számára, Churchill is lemondásra kényszerült.

Churchill személy szerint szerette volna, ha a háborús kormányt egészen a csendes-óceáni hadi események befejezéséig fenntartják, a két nagy párt vezetői azonban rajta kívül mindannyian azt akarták, hogy az erőviszonyok minél hamarabb tisztázódjanak. A kormányfő május végén úgy döntött, hogy a választásokat 1945. július 5-re írja ki (ezzel jócskán meglepve az őszi időponttal kalkuláló munkáspárti politikusokat). A választások napjáig az eredmények kimenetele nem tűnt kétségesnek, egész Nagy-Britannia a Konzervatív Párt és a nemzeti hősként ünnepeelt Churchill győzelmét várta, a kérdés mindössze a győzelem mértéke volt (Egedy 1998: 211). A következőkben szeretném megvizsgálni a Konzervatív Párt kampányát, mindezt a párt által használt plakátok, szóróanyagok, illetve Winston Churchill beszédeinek elemzésével. A kampány vizsgálata előtt azonban szóljunk néhány gondolatot a brit választási rendszerről.

A brit választási rendszert a többségi formula tiszta formája jellemzi, az úgynevezett relatív többség, amely a legrégebben létező választási rendszer. Ezt a formát rendszerint kétpártrendszer, stabil kormányzás és gyakran aránytalanságok jellemzik. Ezen jellemzők igazából csak Nagy-Britannia kapcsán érhetőek ennyire jól tetten egyszerre. Ha végignézzük az angliai választások eredményét egyértelműen kiderül, hogy ez a rendszer a két nagy pártot felülreprezentálja. A voksolások mindig egypárti kormányzást eredményeznek, amelyekben ritkán fordul elő kormányválság, ha mégis, akkor többnyire a párton belülről ered, vagyis a párt háttérbe szorult politikusai próbálják megbuktatni az előtérben lévőket. A rendszerben igen magas az elveszett szavazatok jelenléte, ez az, ami elsősorban nagy aránytalanságokhoz vezet. Az egyéni választókerületek egymandátumosak, ennek a rendszernek a nagy hibája, hogy nem arányosan képviselik az országban uralkodó politikai nézeteket, mivel ha tegyük fel két körzetben mondjuk eggyel szerez több szavazatot A párt, mint B, a harmadikban viszont B párt háromszor annyi szavazatot kap, mint A párt, összességében mégis A párt szerez kétszer annyi mandátumot, mint B, hiába kapott jóval kevesebb szavazatot. Jó néhányszor elő is fordult a brit történelemben, hogy a sokkal kevesebb szavazatot kapó párt szerzett mégis többséget a parlamentben. Az egyéni mandátumok száma változó, a XX. század első felében általában 620 és 640 fő között mozgott. Mivel sokáig fennmaradt a régi, tradicionális választókerületek rendszere, ez is komolyabb aránytalanságokhoz vezet, mivel jónéhány addigra már gyéren, szinte alig-alig lakott körzet is fennmaradt még a XX. században is

Kampánybeszéd

A kampány áttekintését kezdjük két beszéd vizsgálatával. Winston Churchill retorikai képességeit nyilván senkinek sem kell bemutatni, rengeteg híres beszéd és parlamenti felszólalás maradt fenn, őrizve szónoki képességeit az utókor számára. Leginkább az Alsóházban, illetve a rádióban a brit néphez, és az egész világhoz intézett beszédei során érezte igazán elemében magát. Sajátos stílust fejlesztett ki, amely hatékonysága abból származott, hogy nem láthatatlan tömegként, hanem egyénenként szólította meg az embereket, így sikerült személyes összeköttetést teremteni az utca emberével is. A korszakban természetesen még nem voltak parlamenti közvetítések, a BBC azonban a legfontosabb parlamenti beszédei esetében lehetőséget biztosított, hogy azokat az egész birodalom előtt elmondhassa a rádió hullámhosszain keresztül. Churchill retorikája a heroisztikus mítoszt építő metaforákkal jellemezhető, nagy számban használ evokatív megszemélyesítéseket, a nemzetet személynek tekintette, aki lehet hős, vagy gonosztevő, ebben a kognitív keretben fejezte ki a brit-német szembenállást is, előbbi hősnek, utóbbit gonosztevőnek tekintette. Konceptuális metaforái között megtalálhatóak a szociális vonatkozásúak (a náciizmus egy szörny, az etikus viselkedés pedig a pajzs ellene), a fényre fókuszálókat (Nagy-Britannia a fény, Németország a sötétség), illetve az utazással kapcsolatosak (a céltudatos tevékenység nem más, mint utazás egy meghatározott cél felé) (Charteris-Black 2005: 56) Sokak szerint személyes retorikai sikereinek metaforái voltak a másik kulcstényezői.

Az első beszéd, amellyel szeretnék foglalkozni az úgynevezett „*Gestapo-beszéd*”, mely egyértelműen megadta az 1945. évi választás alaphangját. A beszéd a „*Vissza a pártpolitikához*” nevet kapta, 1945. június 4-én hangzott el a rádió hullámhosszain. Az európai háború befejezésével, mint a bevezetésben említettem, felbomlott a háború alatt az országot irányító koalíciós kormány. Churchillt ez a tény eléggé elkésértette. Nem a választások kimenetelétől tartott, sokkal inkább szerette volna, ha az ország a jóval fontosabb háborús kérdésekre tud koncentrálni még néhány hónapig (ázsiai harcok, európai rendezés kérdése, szovjet előretörés) a belpolitikai ügyek helyett. A konzervatívok kampányát kvázi megnyitó beszédében azonban komoly hibát követett el, amely végül meg is bosszulta magát. A beszéd, bár kampánybeszédként tartják számon, egyértelműen propagandisztikus jegyeket visel magán, mivel alkalmazza az egyszerűsítés eszközét, vagyis a felmerülő személyek, események, fogalmak egyszerű megragadását, besorolását (konzervatív eszmék = jók, munkáspárti tervek = kommunizmus = rossz), illetőleg a felnagyítást, a központi téma és az ezzel ellentmondó, korábban leegyszerűsített téma, személy felnagyítását. A propaganda

jellemzői közül egyértelműen feltűnik a sztereotípiák, előítéletek gyártása, azok felerősítése, és az ellenséggyártás jelensége (Aczél 2009:160).

A beszédet azzal indítja, hogy kifejezi sajnálatát a koalíciós kormány felbomlása miatt, amely a fentebb említett okok mellett magyarázható azzal a ténnyel is, hogy a kormányzatot mégiscsak ő, mint a Konzervatív Párt politikusa vezette, egy kormányt pedig gyakran szoktak azonosítani annak fejével, így tevékenységük pozitív megítélése mindenképpen köthetővé válik pártjához. Churchill elmondja azonban, hogy a háborús kabinet fenntartásához a három párt egységes akarata és a nép megerősítésére is szükség lett volna, ebben az esetben akár egy évig is fenntartható lett volna a helyzet. Ezen bevezető gondolatok után kezd a beszéd negatív hangvétele jelentősen felerősödni, és válik a rivális Munkáspárt elleni támadássá. Kijelenti, hogy tisztában van azzal, hogy több ellenzéki politikus szívesen maradt volna a koalícióban, ám a Munkáspárt szeretett volna minél előbb megmérkőzni a konzervatívokkal, innentől kezdve pedig nem maradt más lehetőség. Az első állítás, amellyel Churchill támadja politikai ellenfeleit az az, hogy: *„Szocialista és liberális barátaink úgy érezték, a haza elé kell helyezniük a pártot.”*⁵ Véleménye szerint Anglia és a Brit Birodalom érdeke tehát megkövetelte volna az együttes kormányzást, ezt azonban a továbbiakban a liberálisok és a szocialisták tisztán „önző” és pártos érdekektől vezérelve nem voltak hajlandók vállalni.

Ettől a kijelentéstől kezdve indul el a beszéd egyértelműen a szocialisták elleni támadás irányába. A brit Munkáspárt által képviselt szocializmus gondolkörét és eszmeiségét elkezdi azonosítani, és megfeleltetni a kommunizmusával, a totalitarizmussal, és a központi hatalom, vagyis az állam mindenekfelett valóságával. Azt hangoztatja, hogy az állampolgárok szabadágára és a magántulajdonra is le akarnak sújtani, ahogy azt a szovjet kommunista párt tette. Nem mondja ki nyíltan, de burkoltan azonosítja politikai ellenfeleit, a szocialistákat a kommunistákkal, amelynek természetesen egyetlen célja lehet, a szavazók elrettentése. Azt, hogy mennyire igyekszik erre az elrettentésre játszani az alábbi sorok tökéletesen adják vissza:

„Hogyan szállhatna szembe az átlagpolgár, avagy alattvaló ezzel a félelmetes gépezettel, amely, amint hatalomra jut, mindenkinek előírná, hol dolgozzon, mit dolgozzon, hová mehet, miről beszélhet, milyen nézeteket valljon, és azokat milyen korlátok között fejezze ki, hol álljon

⁵Party Politics Again. In. Churchill Speaks 864.

sorba a felesége az állami fejadagért, és milyen oktatásban részesüljenek a gyerekei, amely a szabadságról vallott nézeteiket és jövőbeli viselkedésüket majd meghatározza?”⁶

Hangsúlyozza, hogy a szabad világdemokrácia bölcsője és fellegvára, Nagy-Britannia lakossága nem választhatja önként ezt az utat, amelyen haladva szerinte a nép lemond a szuverenitásáról, és teljesen aláveti magát az állam hatalmának. Állításait alátámasztandó megemlíti előbb Herbert Morrison⁷ terveit, hogy a kormány gyakorlatilag rendeleti úton kormányozzon, illetve utal Sir Stafford Cripps⁸ egyik beszédére, melyben szintén a parlament szerepének kérdését feszegeti a szocialista államban. A beszéd az utolsó szakaszáról kapta a „Gestapo beszéd” elnevezést, ebben ugyanis még tovább megy az állam szerepét és irányítását illető rémkép vázolásában. Churchill szerint egy ilyen erős és központosított irányítás nem engedhetné meg magának a nyilvános elégedetlenséget, ezért mindenképpen felállítana egy titkosrendőrséget, „*valamiféle Gestapót*”. Ez volt az a pont, amellyel sokak szerint (köztük az én véleményem szerint is) a konzervatívok első embere túllőtt a célon. Már a korábban vázoltakat is erősnek érezheti az ember, az összevetést egy totalitárius mintával, az egyének életének ilyen mértékben történő irányítását, de ez az a pont, ahol túl erősen sikeredett a szocialisták felé irányuló támadása. A beszéd lezárásaként kifejti, hogy ő az egyének szabadságáért és jogaiért áll ki a szabadon választott parlament által hozott törvények keretei között. Volt kollégáira irányuló vádjaival és rágalmaival egyértelműen elvetette a sulykot, és joggal komoly felzúdulást váltott ki munkáspárti körökben, ugyanis ők soha semmilyen módon nem fejezték ki szimpatizálásukat a totalitárius rendszerekkel. Ebben a pillanatban még nem ismerte fel, de a brit nemzet 1945 nyarán sokkal inkább tartott attól, hogy a hosszú évek óta gyarapodó szociális problémákat képtelen lesz megoldani a Konzervatív Párt, mint attól a rémképtől, hogy a munkáspártiak titkosrendőrséget ültetnek a nyakukba.

A másik beszéd, melyet szeretnék megvizsgálni, a kampány hajrájához közeledve hangzott el 1945. június 21-én, Londonban és a rádió hullámhosszain, „*A szabadság fenyegetése*” címen vált ismertté. Ez a beszéd is az előzőhöz hasonlóan egy háborús

⁶Party Politics Again In. Churchill Speaks 865.

⁷Munkáspárti politikus, a háborús kabinet tagja, politikai pályája során bel és külügy miniszteri pozíciót is töltött be a brit kormányban.

⁸A XX. század első felének egyik ismert munkáspárti politikusa, a háború kabinet működése során különböző tisztségeket töltött be, majd 45 és 50 között tagja Attlee kormányának is.

bevezetéssel veszi kezdetét, megemlíti, hogy ugyan közel hat éven át tartó kemény próbatételen van túl Nagy-Britannia, de Japán legyőzése az USA-val karöltve még hátravan. Ezután a rövid rész után hamar rátér a politikai rivális, a Munkáspárt támadására, akik szerint azt hangoztatják, csakis ők képesek az országra váró nehézségeken átvezetni Angliát, és a Brit Birodalmat, Churchill szavai szerint a szocialisták véleménye az, ha végül nem ők nyerik a választásokat, az elmúlt időszak felgyülemlett problémái maguk alá temetik Londont.

A Gestapo - beszédhez hasonlóan, itt is Sir Stafford Cripps beszédében elhangzottakat használja támadási felületként a szocialistákkal szemben, igaz ezúttal már finomabban fogalmaz, de a lényeg ugyanaz: a Munkáspárt célja a szocialista állam kiépítése Nagy-Britanniában, a központi irányítás létrehozása, melynek tetején Cripps, és a hasonló politikusok együttesen határoznak meg mindent a termelési eszközök elosztásától kezdve az emberek mindennapjáig. Az erőszakszervezetek témáját itt már érezhetően finomabban kezeli Churchill, már nem gestapóról beszél, „csupán” a szocialisták által szerinte szükséges esetben alkalmazni kívánt erőszakról. Hangsúlyozza, hogy korábban is figyelmeztette már a brit népet arra, hogy mi vár rá, ha nem ők, azaz a Konzervatív Párt nyeri a választásokat. Véleménye szerint a jelenlegi helyzetben sokkal fontosabb dolgokra kellene koncentrálnia a brit népnek:

„az összes erőnket arra kellene koncentrálnunk, hogy gyakorlati problémákat oldjunk meg, azokat a problémákat, amik minden egyes reggel vészjóslóan az ajtónkon kopogtatnak, figyelmet és választ követelve; hogy hazahívjuk a hadsereget, hogy házakat építsünk, amiket a háború alatt nem lehetett megépíteni, vagy az ellenség rombolta le, hogy új hadsereget, flottát, és légierőt állítsunk ki, amivel felvonulhatunk Japán ellen...”⁹

Szerinte ezek az újonnan felmerülő problémák ismeretlenek azok számára, akik szavazni fognak, vagyis a brit nép számára. Hangsúlyozza, hogy a szocialisták intézkedéseinek bevezetése milyen korlátozásokkal járna az egyéni szabadságok terén, a gyári munkások helyzetét hozza fel példaként, akik jelenleg még a szakszervezetekhez fordulhatnak (köszönhetően a konzervatívoknak), ám az erős központosított rendszerben ez a lehetőség sem marad meg a számukra. A szocialista kormány nem engedhet magának semmilyen erős kihívást, a munkások sztrájkjoga, kollektív alkudozáshoz való joga, a munkahelyük szabad megválasztásának lehetősége mind-mind ellenkezik a szocialisták Churchill által vélt törekvéseivel. Érvelését azzal folytatja, hogy megkérdőjelezi azt, a munkáspárt

⁹A Threat to Freedom In. Churchill Speaks 869.

tulajdonképpen miért címkézi meg magát így, amikor nem csak ők dolgoznak, vagy harcoltak Angliáért, hanem sokmillió konzervatív választópolgár is, ezt az eszmeifuttatást egy frappáns támadással zárja: „*A szocialista pártnak sokkal kevesebb joga van magát Munkáspártnak hívni, mint Mr. Attlee-nek, hogy a vezetőjüknek mondja magát.*”¹⁰ A beszédét a háborús koalíció felbomlásával kapcsolatos gondolataival zárja, ezúttal is hangoztatja, mennyire szeretne volna, hogy vezető pártok együttesen irányítsanak a távol-keleti harcok végéig. Mivel ezt nem sikerült megvalósítani, felajánlja a lehetőséget, hogy választási győzelmük esetén a munkáspárti jelölt Attlee kísérje el őt a soron következő háborús rendezésre irányuló konferenciára, Ezt a munkáspártiak elfogadták, Churchill és Attlee együtt utaztak el a potsdami konferenciára. A választási vereséget követően Churchill már nem tért vissza a konferenciára. Összevetve az előbb elemzett beszéddel, megállapítható, hogy ugyanazokat az érveket és toposzokat használja (háborús koalíció felbomlása, szocialista központosítási törekvések, szocialista állam kiépítése), ám ezúttal sokkal konszolidáltabb és visszafogottabb formában támadja a Munkáspártot okulva a Gestapo beszéd utószavaihoz, visszhangjához. Mindkét beszéd a modern retorika azon sajátosságát tükrözi, hogy a logikai bizonyítás és racionalitás helyett a lélektani, érzelmi érveket tartja fontosnak, „az emberi akarat kulcs a logika, a cél pedig a kommunikáció” (Adamik 1993).

Kampányplakátok

Folytassuk a vizsgálódást a plakátokkal. Ezek a beszédekhez hasonlóan szintén egyirányú kommunikációs lehetőséget biztosító, hosszú múltra visszatekintő eszközök. Fő hátrányuk, hogy csak viszonylag egyszerű üzenetek közvetítésére alkalmasak. Például arra jók, hogy megismertessenek egy jelöltet, vagy népszerűsítsék a pártot, közvetítsék annak rövid kampányüzenetét, de arra már kevésbé, hogy igazán komolyan meggyőzzék az embereket, hogy szavazzanak rájuk. A propagandaplakátok története az első világháború idején kezdődött, amikor ezek a művek megjelentek a munkahelyeken, postahivatalokban és hirdetőtáblákon is. A legfőbb cél az volt, hogy a lehető legegyszerűbb üzenetekkel és képi megjelenítéssel a lehető leggyorsabban felkeltsék az emberek figyelmét.

Elsőként nézzük meg, általánosságban mi is jellemezte a konzervatívok választási plakátjait. Az elemzés korpuszaként az Oxfordi Egyetem könyvtárának, a Bodleian Libraries-

¹⁰ A Threat to Freedom In. Churchill Speaks 870.

nek az internetes archívumában talált nyolc, 1945-ből származó plakát szolgált. Mit is mondhatunk el ezekről? Először is a plakátok két kivételtől eltekintve csak szöveget tartalmaznak, a képek mindössze illusztrációként szolgáltak, nem pedig szimbolikus tartalomhordozóként. A használt betűtípusok nagyjából megegyeznek, apró különbségek figyelhetők meg (dőltten szedett, esetleg vastagon kiemelt szöveg, illetve eltérő betűméretek). A használt színek természetesen megegyeznek a párt és az Union Jack színeivel, kék-piros (fehér alapon), illetve ez kiegészül a leggyakrabban használt fekete színnel. Közös jellemzőként elmondható még az egyszerűség, mindenhol a kampányüzenet van a középpontban, illetve, hogy egy kivétellel az összes plakát alján a konzervatívok választási szlogenje látható: „*Vote National*” (vagyis szavazz a nemzetre). A kampányszlogenek a pártok egyik fontos eszközei, amelyet elsősorban választások alkalmával vesznek elő, általában választásonként változnak az emberek elvárásaihoz és az aktuálpolitikához igazodva. Ezek általános alapszabálya, hogy rövid, tömör, érthető, logikus megfogalmazásúnak, könnyen megjegyezhetőnek, szellemesnek kell lennie, hogy a választópolgárok fülébe másszon és szimpatikus, pozitív érzelmeket keltsen bennük. Fontos az egyéni és állandó betűtípus, és az eredetiség is (Aczél 2009:254). Miért is választották éppen a „*Vote National*” szlogent? Ahogy a beszédek kapcsán a korábbiakban is láthattuk, a párt, legfőképpen Churchill, szerette azonosítani a Konzervatív Pártot a brit nemzettel (a háborús, ún. koalíciós, vagyis nemzeti kormányban is ők voltak többségben). A másik fontos ok, hogy a kampány során végig igyekeztek azt hangsúlyozni, hogy ők képviselik a nemzet érdekeit, azt, amire Nagy-Britanniának szüksége van, tehát minden brit hazafinak a nemzetet kell választania, vagyis a Konzervatív Pártot. A szlogen egyébként nem volt új keletű a háború utáni kampányban, mivel már az 1935-ös választási kampány során is ezt használta a párt.

11

Az 1945. évi plakátok vizsgálatánál (szemben majd a következő kampányéval) egyszerű dolgunk van, ugyanis az egyetlen dolog, amit vizsgálni tudunk, az a plakátok szövege. Az első kiválasztott anyag egy bizonyos társadalmi csoportot, vagyis a mezőgazdaságból, a földből élő réteget szólítja meg. A vidéki választókerületek, amelynek lakói igen jelentős számban éltek a korszakban az mezőgazdaságból, hagyományosan a toryk szavazóbázisához tartoztak, ezért természetesnek tekinthető, hogy a párt külön is megszólítja őket. A plakát felső részén egy Churchilltől származó idézetet látunk, melyben kifejezi mennyire fontos a brit mezőgazdaság ápolása és megóvása. Ezt követően egy rövid, három pontból álló kampányígéretet látunk, hogy mit is tartalmaz a párt földdel kapcsolatos politikája: 1. Árak stabilitása az igazságos üzlethez a farmerek számára 2. Igazságos bérek a farmokon dolgozóknak 3. Megfelelő életkörülmények a vidék számára. Utóbbi két ponttal az a választásokat megelőző negyedszázad során a torykhoz komoly hűséget tanúsító tulajdon nélküli, elsősorban vidéken élő alsó középosztályt szólítja meg. Alul a szinte minden plakáton megtalálható „Vote National” szlogen pirossal kiemelve, elé téve azt a fél mondatot, hogy a föld boldogulása érdekében.

A következő három plakátot azok hasonlósága miatt együttesen szeretném bemutatni. Mindegyik plakát hasonlóan épül fel: egy rövid, egymondatos szöveg piros vagy fekete betűkkel, a plakát alján pedig a „Vote National” felirat. Mik ezek az egymondatos üzenetek? Az első a következő szerepel: Britannia harcolt a szabadságért – Lássuk, ahogy megkapja. Ez a szöveg az ország második világháborús küzdelmeire utal, melynek során a brit nemzet

¹¹Kampányplakátok 1945-ből forrás: <http://bodley30.bodley.ox.ac.uk:8180/luna/servlet/ODLodl~6~6>

csaknem öt éven keresztül harcolt a náci Németországgal szemben a szabadságért, az ország és a nép szabadságáért. A mondat második fele összekapcsolható Churchill Gestapo beszédével, vagyis a kampánymondat üzenete: Anglia győztesen vívta meg a háborút népének szabadságáért, amit most meg is kell kapnia, a konzervatívok vezetésével, nem pedig a Munkáspárt által bevezetni készülő elnyomó hatalomnak kell következnie. A másodikon a párt egy újabb jelentős szavazóbázisát, a kisvállalkozókat szólítja meg: Adj a kisvállalkozóknak igazságos lehetőséget. Vagyis hangsúlyozza a kisvállalkozások védelmét, az ideális feltételek biztosítását ennek a rétegnek is. A harmadik plakát szövege: Követeld a demokráciát, ne a bürokráciát - ismételten csak a rivális szocialisták ellen szól, akik célja a központi, az állam általi irányítása a nemzetnek, nem pedig a demokrácia. Tartalma miatt ide venném a következő plakátot is, ami szintén a Munkáspárt ellen irányuló üzenetet közvetít, ám ezúttal már nyíltan. Leírja, hogy a legutóbbi munkáspárti kormány alatt 1 644 412 főre emelkedett a munkanélküliek száma az országban, míg a legutóbbi konzervatív kormány alatt, a háború előtt ugyanez a mutató 1 530 527-re csökkent. Ez az egyetlen plakát a vizsgáltak közül, ahol alul más szlogent találunk: „*Why vote labour?*”, vagyis Miért szavaznál a Munkáspártra? Itt tehát a korábbi burkolt utalások helyett nyíltan bírálja a szocialisták politikáját számokkal alátámasztva, és feltéve a kérdést, a britek tulajdonképpen miért válasszák a Munkáspártot, ha képtelenek pl. munkahelyek teremtésére, a foglalkoztatás növelésére.

A következő három plakát eltér egy kicsit az előzőekben vizsgáltaktól. Ezeknél a szöveg mellett már kép is található, amelyek azonban csak illusztrációs célt szolgálnak. Az első két plakát üzenetében és felépítésében is megegyezik, mindkettő egy bizonyos társadalmi réteget szólít meg. Az első újból a vidékhez szól, leírja, hogy a vidék nem hagyott cserben, ezért mi sem hagyhatjuk őket cserben, vagyis ismételten megerősíti, hangsúlyozza, mennyire fontos számukra a vidéken, a földművelésből élők helyzete és életkörülményei. Illusztrációként mezőn dolgozó embereket, illetve egy traktorjával szántó gazdát alkalmaz a vidéki élet ideáljának toposzaként. A kép alatt az alsó harmadban a szokásos választási szlogen, kiegészítve azzal, hogy a virágzó vidékéért. A másik plakát elsősorban a kereskedelemben dolgozókat, az abból élőket szólítja meg rövid, három szavas üzenetével: *Enterpires – Export – Employment!*, vagyis Vállalkozás – Export – Munka (Foglalkoztatás), az illusztráció pedig a korabeli kereskedelem egyik szimbolikus jelképe: a hajó, mivel a szigetország a kereskedelmét természetesen évszázadok óta hajóflottájával bonyolította, így a

gyarmatokkal, vagy a kontinenssel való kereskedelem jelképe is ez lett. A harmadik, és egyben utolsó tartalmában és üzenetében is teljesen más, ez nem a pártot népszerűsíti, vagy a szocialistákat támadja, sőt még csak kampányüzenetet sem hordoz, ez egy személyes plakát. Ez sem volt új keletű dolog, a korábbi választások alkalmával is bevált szokás volt, hogy a párt első emberét, akivel gyakran a pártot is azonosítják, külön kampány keretében is népszerűsítik, főleg, ha olyan karizmatikus vezetőről van szó, mint Winston Churchill. A használt színek: piros – kék - fehér a brit lobogó színei, ezzel is kifejezve a nemzethez tartozást, hordozva a „*Vote National*” üzenetét. A szöveg ismét csak rövid, tömör, és angolul frappánsan hangzik „*Confirm your confidence in Churchill*” vagyis „Erősítsd meg a bizalmad Churchillben”. A szöveg alatt egy szavazólapon X-elő kéz látható, mint illusztráció, és a „*Put it there*” (tedd ide) felirat. Együttesen értelmezve a plakát üzenete tehát, az emberek szavazatukkal erősítsék meg Nagy-Britannia miniszterelnökét hivatalában, és mutassák ki bizalmukat. A plakátok áttekintése után vizsgáljuk meg a kampány, a közhangulat! és a kampány eseményeinek megjelenését a korabeli brit sajtó áttekintésével.

A választások a sajtóban

A kampány vizsgálatát a korabeli brit sajtóról szóló összefoglalással szeretném zárni. A hagyományosan konzervatív napilapnak számító The London Times jelentősen elkülönült a választások folyamán a sajtó többi termékétől, más pártok „szócsöveiként” használt napilapoktól. Sőt kijelenthető, hogy a voksolás alkalmával inkább a liberálisokat támogatta. Érdekes, hogy pont egy ilyen kiélezett helyzetben figyelhető meg a Times néhány elérhető cikkét szemlélve egy bizonyos „távolságtartás” szemben a többi napilappal, ugyanis igyekeztek röviden kommentálni a kampány eseményeit, és csak a legfontosabb történésekre koncentrálni, megfelelve ezzel igazi feladatuknak a szavazók objektív tájékoztatásának anélkül, hogy pozicionálni igyekeznének őket. Az egész brit sajtóhoz hasonlóan egyetértettek abban, hogy a legnagyobb favorit a voksolások alkalmával a Konzervatív Párt szemben a Munkáspárttal, vagy a liberálisokkal. A Times és Churchill között fennálló „bizalmatlanság” már a kampány kezdetétől (az első beszédeitől) megfigyelhető volt, de erőteljesen Churchill harmadik és negyedik kampánybeszéde után rajzolódik ki. A konzervatívok igazi szószólói szerepét a másik hagyományosan hozzájuk köthető lap, a The Daily Telegraph látta el kiegészülve a The Sunday Times című hetilappal. Ezen két lap mellett úgy érzem, szükséges megemlítenünk a kampánybeli szerepe miatt a Yorkshire Post-ot és a Glasgow Herald-ot,

utóbbi írásai általában személyesen Winston Churchill-re voltak kihegyezve. A hagyományosan konzervatív lapok felsorolása közül természetesen a The Daily Mail sem hiányozhat.

A domináns Daily Telegraph-ot túlnyomóan defenzív hangvétel jellemezte a kampány egésze során. Idomulva Churchill beszédeihez és a párt központi kampányához elsősorban a háborús koalíció elhagyása és a választások kierőszakolása miatt támadta a Munkáspártot. Megvédte a konzervatívok kormányzati programját, a Churchill által kiadott *Declaration to the Electors*¹² nyomvonalán haladva, csak némely ponton támadták a szocialisták választási programját, mivel utóbbi azért jelentős hasonlóságokat mutatott a koalíciós kormány programjával (kiegészítve egyes szocialista intézkedésekkel). A konzervatív sajtó egyik kedvenc támadási pontja volt a választások alatt Sir Stafford Cripps és egy-két másik vezető munkáspárti politikus (előbbit előszeretettel emlegette beszédeiben Churchill is) akik véleményük szerint a brit nép szabadságjogainak korlátozásán igyekezve próbálták többek között megváltoztatni a választási törvényt is. Komoly fordulópontja volt a napilapok kampányainak hangvételében Harold Laski¹³ feltűnése. Június 22-én a Daily Telegraph megjelentetett egy cikket, „*No Sham Fight*” címmel, melyben arról írnak, hogy a szocialista párt hogyan készül felborítani az ország politikai rendszerét és a Parlament szuverenitását.

Ahogy a Times hagyományosan konzervatív lapnak számít, a The Manchester Guardian éppen annyira könnyelhető el szocialista lapnak, de a kampány alatt a Times-hoz hasonlóan bizonyos távolságtartással kezelte kezdetben a Munkáspárt kampányát. A mi szempontunkból érdekes, hogy a Guardian elsősorban személy szerint Churchillt támadta hasábjain, már június első napjaitól különböző negatív hangvételű jelzőkkel illetve őt, a legélesebben pedig természetesen a Gestapo beszéd elhangzása után nyilvánult meg mindez. A két pártoldal lapjainak címlapjait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a legnagyobb különbség tehát az, hogy más-más aspektusát hozták le vezető hírként a kampánynak, erősítve ezzel „pártjuk” pozícióit, illetve igazodva hagyományos olvasóközönségük igényeihez. (R.B. McCallum & Readman 1965)

¹²Churchill által 1945-ben megjelentetett választási röpirat, füzet, melyben a Konzervatív Párt programjáról, és terveiről ír a háború utáni Nagy-Britanniában.

¹³Harold Laski munkáspárti politikus, közgazdász, sokat támadták elsősorban marxizmusa miatt, a Munkáspárt elnöke 1945 és 1946 között.

Visszatérve a konzervatív lapokhoz, meg kell említenünk a Daily Mail kapcsán azt, hogy a kampány hajrájához közeledve a június végi, július eleji napokban rengeteg képet jelentetett meg Churchillről, amelyeken különböző helyzetekben és városokban jelenítették meg az országjárását. Július második hetében, amikor is a konzervatívok első embere visszatért Londonba, különböző populista címekkel jelentek meg az őt ábrázoló képek a lap hasábjain, mint például „*Again Triumph*” (Ismét győzelem) vagy „*The Hero Home*” (A hős itthon). Előszeretettel használtak olyan közeli képeket az ábrázolásnál, amelyek a beszédét a tömegeknek mondó miniszterelnököt jelenítették meg.

A voksolások végeredménye

A kampány áttekintése után szólnunk kell a választások végeredményéről, illetve le kell vonnunk a konklúziókat. A választások végeredményét 1945. július 26-án hozták nyilvánosságra. Az első jelentések néhány perccel tíz óra után futottak be, és már munkáspárti sikerekről számoltak be, ám akkor még ezeknek nem tulajdonítottak túlságosan nagy jelentőséget. A kora délutáni órákra azonban biztossá vált a szenzáció, vagyis a Munkáspárt főlényes győzelme. A korábbi 166 mandátummal szemben a Munkáspárt 393-at szerzett, míg a konzervatívok mindössze 213-at, mellettük a liberálisok 12, a kommunista párt pedig 2 főt delegálhatott a parlamentbe. A vereség okában minden szakértő egyetértett, a választók nem a háborús kormány tevékenységéről, hanem az azt megelőző évtizedről mondtak véleményt. A brit emberek úgy vélték, hogy a beköszöntő béke éveiben más politikára és másfajta vezetőre van szükség, mint a háborúban, emellett sokat nyomtak a latba a munkáspártiak ígéretei, hogy megőrzi a teljes foglalkoztatottságot, illetve erősíti a szociális biztonságot. Churchill azon törekvése, hogy a kampányt a szocialista kormány totális hatalom kiépítésre való törekvéseire hegyezi ki, hibás volt, a brit nemzet sokkal jobban félt a szociális problémák megoldatlanságától, mint ettől a fenyegetéstől. A korábbi erőteljes és kemény háborús retorika helyett Anglia egy ígéretekkel, az újjáépítés, és az újbóli jólét lehetőségét felmutató puhább kampány mellett tette le a voksát. Az utca embere, tehát nem csoda, hogy úgy érezte, szenvedéseikért cserébe most már folytatódnia kell a II. világháborút megelőző jóléti politikának (Szántó 2007:241). Ian Macleod szavai összegezték legjobban a vereség utáni tanulságot a konzervatívok számára: „1945-ös veresége után a Konzervatív Párt számára lehetetlenség lett volna önmagát megreformálni és újjászervezni, ha megvetően arra az

*álláspontra helyezkedik, hogy a választók rosszul döntöttek. Ehelyett abból indultunk ki, hogy mi, a Konzervatív Párt tagjai követtük el a hibát, s nem az ország népe.”*¹⁴

Az 1951. évi konzervatív választási kampány

Churchillnek a választási vereség után sok barátja azt tanácsolta, vonuljon vissza a politikai élettől, de ő maga ambiciózus terveket kovácsolt, és biztos volt benne, hogy előbb-utóbb visszatérhet a miniszterelnöki székbe. Azonban azzal a párt vezetősége is tisztában volt, hogy az irányvonalak alapos felülvizsgálatára lesz szükség, ha meg akarják nyerni a választásokat, és új, dinamikus, szociális kérdésekre is megoldást kínáló programot kell kidolgozniuk. Ezt elősegítette, hogy Churchill figyelme egyre inkább a nemzetközi eseményekre összpontosult, érdeklődése csökkent a belpolitikai kérdések iránt. A párt strukturális megreformálása Lord Wooltonnak¹⁵ volt köszönhető, reformjai lehetetlenné tették, hogy egy választókerületben a párt azt a jelöltet fogadja el, aki a legtöbbet fizeti. A politikai-ideológiai fordulópontot az 1947-ben kidolgozott Ipari Karta¹⁶ jelentette, amely elfogadta a jóléti állam és a gazdasági szférába való állami beavatkozás gondolatát. A konzervatívok igyekeztek tehát felkészülni az 1950-ben esedékes választásokra. A nagy rivális Munkáspárt hibázott, ugyanis legértékesebb eredményét, a jóléti állam alapjainak lerakását nem aknázták ki eléggé. A két párt választási programja között nagyon kevés különbséget lehetett felfedezni, a konzervatívok nem támadták a jóléti állam gondolkörét, az államosítások pedig a szocialisták számára is egyre terheesebbé váltak (Egedy 1998: 248). 1950. február 23-án került sor a választásokra, amely mindkét oldal számára csalódást okozott, ám vigasztaló elemeket mindkét fél találhatott maga számára. A voksolás alkalmával a Munkáspártiak 315, a Konzervatívok pedig 298 mandátumot szereztek.

¹⁴Egedy 1998: 245

¹⁵Konzervatív politikus, és emellett sikeres üzletember, a háborús kabinet tagja élelmezési, majd újjáépítési miniszterként. Érdekesség, hogy csak a háború után csatlakozott a konzervatívokhoz.

¹⁶Ezt a dokumentumot, ami 1947 májusára készült el, sokan a háború utáni „újkonzervativizmus” legfontosabb állásfoglalásának tartják. Elfogadta a gazdasági szférába történő (korlátozott) állami beavatkozás gondolatát, a kapitalizmus megújulását tűzte ki célul. Megfogalmazza, hogy a magánvállalkozásoknak meg kell szabadulniuk a haszonlesés vádjától, de az állami szerepvállalásban sem szabad felesleges akadékoskodásokat látni. Fontosnak tartják a munkanélküliség visszaszorítását, magas szintű és állandó foglalkoztatást tűz ki célként. Tárgyalja a dolgozóknak nyújtandó biztonságot, ösztönzést, és társadalmi státust is. Elfogadja a szakszervezeteket, de fontosnak tartja azok depolitizáltságát. A karta nem a hagyományos konzervatív elvek feladását, hanem azok modernizálását jelenti (Egedy 2005:196).

A Munkáspárt hiába vesztett az előző választáshoz képest majdnem 80 helyet, a hatalomtól még nem kellett elbúcsúznia, ám azzal vigasztalódhatott, hogy sokkal több szavazatot kapott, mint korábban valaha: 13.2 milliót, a konzervatívok pedig annak örülhettek, hogy a legutóbbi 9.9 millió voksot 12.5 millióra sikerül feltornáznia. Az új rendszer, hogy a vidékiek postán is elküldhették szavazataikat a toryknak kedvezett, becslések szerint legalább 10 mandátumot jelentett ez a számukra. A konzervatívok erősödésének legfontosabb tényezője az volt, hogy rengeteg középosztálybeli szavazót sikerült visszahódítaniuk. A választások következtében a munkáspárti kormány politikai mozgástere gyakorlatilag eltűnt, képtelenné váltak nagyobb horderejű döntés meghozatalára. A párt vezetői maguk is betegeskedni kezdtek Crippsnek egészségügyi állapota miatt le kellett mondani, Bevin¹⁷ visszavonult, és Attlee is távozott. A nemzetközi viszonyok alakulása is nehéz helyzetbe hozta az Attlee-kormányt, ami a koreai háború miatt olyan fegyverkezési programba kezdett, amely meghaladta az ország teherbíró képességét (1951-re már 36 millió fontos hadi költségvetést terjesztettek elő). A kormány felemelte az adókat, megduplázták az illetékeket, ellátási nehézségek léptek fel. A Munkáspárt 1951 őszére belátta tehetetlenségét, úgy gondolták, hogy a megoldás egy megerősített parlamenti többség lenne, de egy esetleges ellenzéki szerep is kevesebb kárt okozna a párt számára, mint a kormányon lévő vegetálás. Ezt a nézetet vallotta Attlee is, aki ezért úgy döntött, hogy 1951 októberére újabb választásokat ír ki, ezzel elérkeztünk vizsgálódásunk másik tárgyához, az 1951. évi kampányhoz.

Kampánybeszéd

Churchill beszédei közül ezúttal négyet szeretnék áttekinteni, bizonyos okok, illetve tényezők miatt, kettőt 1950-ből, a vesztes választások utánról, míg szintén kettőt 1951-ből, a vizsgált kampány időszakából. A legelső 1950. március 7-én hangzott el, és a „*Debate on the Address*” címet viseli. A választási vereséget követő első felszólalása volt az Alsóházban a konzervatívok vezetőjeként. Ez az újabb, számukra elvesztett szavazás a szoros eredmény ellenére keserűséggel töltötte el a párt vezetését, akik számítottak arra, hogy sikerül visszaszerezni a kormányzati pozíciójukat a szocialistáktól. A beszéd kezdetén a parlament összetételéről szól, kifejezi afelett érzett örömét, hogy ezúttal már nincs meg a Munkáspárt

¹⁷ Az első Attlee-kormány jobboldali beállítottságú külügyminisztere, korábbi szakszervezeti főnök, szakít Anglia szovjetbarát külpolitikájával (Szántó 2007:243).

elsőprő többsége: „*felfrissítő érzés minden szemszögből, hogy ez egy olyan parlament, ahol a nemzet fele nem taposhat át a másik felén vagy söpörheti félre egy vitában azt*”¹⁸. Beszél arról az ideológiai és politikai megosztottságról, amely most kétfelé választja az egész parlamentet. Véleménye szerint ez a megosztottság korábban is fennállt már néhány kérdés kapcsán a parlamentben, de soha nem volt még ennyire erőteljes, mint most, amikor azok ülnek egymással szemben, „*akik hisznek a szocialista állam létrehozásában, ami irányítja a termelés, elosztás és terjesztés összes formáját*” és azok, akik „*az egyénben és a szabad vállalkozásban hisznek.*”¹⁹

Felvillantja annak a rémképét, hogy szerinte, ha a szocialisták ismételten olyan többséget szereznek az elkövetkezendő évekre, mint 1945-ben, képesek lettek volna visszafordíthatatlanul véghezvinni törekvéseiket. Annak a vélt vagy valós veszélyéről is szól, hogy ha tovább folytatódik a nemzet megosztottsága, akkor végérvényesen két részre szakadhat a brit népesség. Támadási felületként az államosítások negatív fogadtatását használja, Attlee-t pedig „*az egyetlen szocialista miniszterelnök az angol nyelvet beszélő világban*”²⁰ jelzővel illeti. Bár a beszéd nyilvánvalóan szorosán nem köthető a párt kampányához, mégis említést érdemel, amiatt, hogy már itt megkezdődik a munkáspártiak támadása, akik végül, mint tudjuk, sokáig nem is maradnak kormányon. Churchill elsősorban az államosítások és a javak újraelosztására való törekvés miatt támadja őket. Zárásként előre tekint, és kifejti, hogy ő maga és pártja nem fogja hagyni, hogy a kormány terveivel és rendelkezéseivel egy olyan irányba vigye el Nagy-Britanniát, amelynek beláthatatlan következményei lesznek, kötelességük szembeszállni a szocialista kormánnyal, és megakadályozni őket abban, hogy:

„*...mély sebeket okozzanak az országunknak ezekben az években, mikor is a feléledés folyamata rajtunk éppen elég nehéz, és biztosak vagyunk abban, hogy az út, amit kijelöl csak addig követhető, amíg el nem jutunk a gazdaság összeomlásához, és ahhoz, hogy képtelenek*

¹⁸Debate on the Address In. Churchill Speaks 926

¹⁹Debate on the Address In. Churchill Speaks 926

²⁰Debate on the Address In. Churchill Speaks 926

legyünk 50 millió embert eltartani ezen a szigeten, még kevésbé ahhoz, hogy eltartsuk őket a jelenlegi életszínvonalukon, amin most vannak.”²¹

A másik 1950-es beszéd a „*Konzervatív - Liberális szövetség?*” címet viseli, 1950. május 18-án hangzott el a edinburghi Usher Hall²²-ban. Tipikus, rá jellemző stílusban kezdi a felszólalását „*Úgy gondolom, hogy ezt a napot piros betűs ünnepnapnak tekintem. Délelőtt győztem a Paradise Stake-en (lóverseny), délután pedig abban a megtiszteltetésben részesültem újra, hogy egy nagyobb közönséget szólíthattam meg az Usher Hall-ban*”.²³ Már az elején kiderül, hogy miért is kívánczik ide mindenképpen Churchill ezen beszéde, ugyanis már ekkor, 1950 májusában kijelenti azt, hogy új választások fognak következni, a kormány sokáig nem maradhat a helyén, itt ugyan még pontosan nem tudja megjósolni, de a felgyülemelő bel- és külpolitikai nehézségek véleménye szerint hamarosan maguk alá fogják gyűrt a szocialista kormányt. Ahogy a dolgozatom elején már említettem a premodern kampányok egyik fontos funkciója a felrázás, az aktivizálás, itt is ennek lehetünk tanúi, amikor a munkáspártiak elleni összefogásra szólít fel. A közelgő voksolások alkalmával pedig annak a fontosságára, hogy meg kell győzni minél több bizonytalan, illetve szocialista vagy liberális szavazót. Cáfolta azokat a sajtóban megjelenő híreszteléseket, miszerint a konzervatívok megegyeztek volna a liberálisokkal egy koalíció létrehozásáról.

A társadalmi megosztottság okozásával vádolja meg a szocialistákat, és azzal, hogy önmagukat a nép fölé helyezik (akár csak 1945-ben) „*az állam, a szolgálja és nem pedig az ura a népnek*.”²⁴ Megemlíti, hogy a háború után frissen megalakult ENSZ országai közül egyedül náluk van szocialista kormány, a többi fejlett nyugati országban nincs, vagyis a szocializmus elmaradottságára hívja fel a figyelmet. Ismételten szól az államosítások ellen, különösképpen az acéliparé ellen. A vas- és acélipar államosítása már 1945 óta napirenden volt, 1947-ben kompromisszumos megoldás született, a tulajdonosok hajlandóak lettek elfogadni az állami „felügyeletet” tulajdonjoguk korlátozása nélkül, ezt követően megszavazták az államosítást, de Attlee ezt már nem merte végig vinni, 1950 után pedig lekerült a kérdés a napirendről (Egedy 1998: 217). A Munkáspárttal szembeni érvelés utolsó

²¹Debate on the Address In. Churchill Speaks 927

²²Edinburghi kiállító- és koncertterem.

²³A Conservative-Liberal Alliance? In. Churchill Speaks 928

²⁴A Conservative-Liberal Alliance? In. Churchill Speaks 928

részeként kifejti, hogy a kormány államosítási politikája kudarcot vallott, gazdasági, morális és pénzügyi téren is. Sőt a párt alapelveit és az általuk képviselt szocializmus létjogosultságát is megkérdőjelezi. *„Nem tudják, hogy eltemessék-e a szocializmust és az államosítást, amiről 50 éve szónokolnak, és 5 éve gyakorolnak, és keresnek újabb módszereket arra, hogy folytassák az osztályharcot. Mindenesetre, egy olyan párttal állunk szemben, ami elvesztette a meggyőződését és nincs többé programjuk és tervük, ahelyett, hogy egy új ideológiai köntösbe bújtatnák a társadalom rekonstrukcióját, egy új választást várnak.*”²⁵

A beszédét külpolitikai kitekintéssel zárja, melyben az új Európáról beszél, amelyet Franciaországnak és Nyugat-Németországnak együttesen kellene vezetnie, fontosnak tartja, hogy a két ország között régóta meglévő ellentét végre megszűnjön. Szól még az új európai gazdasági együttműködésről, illetőleg a Szovjetunióról is, ám ezek nem fontosak a számunkra, de ezen keresztül itt is láthatjuk, hogy Churchill figyelme 1945 után egyre inkább a világpolitika felé fordult a brit belügyekkel szemben. A választások szempontjából jóval érdekesebb a két következő felszólalása.

Az 1951. évi kampány két áttekinteni kívánt anyaga közül az első, az 1951. október 8-án elhangzott rádióbeszéd, amely az *„Our Political Future”* vagyis a *„Politikai jövőnk”* címet viseli. A kampány egyik első nyilvános megszólalása volt ez Churchill részéről. Már az elején az elkövetkezendő voksolás tétjéről és fontosságáról beszél, amikor is a brit emberek az egész nemzetük politikai jövőjéről döntenek. A bevezetésben szól az elmúlt időszak kétpárti megosztottságáról, és arról is, hogy ez a másfél éves párt- és kampányharc komoly veszteségeket okozott az egész országnak. Ezt követően megidézi a korábbi időszak, a viktoriánus kor dicsőségeit, amikor a brit szigetek 30 millió ember ellátására is képesek voltak önerőből is. Érdekes hasonlattal él, amikor a saját pártja és a politikai rivális szocialisták programját hasonlítja össze, önmagukat egy létrához, a munkáspártiakat pedig egy sorhoz hasonlítja. Hogyan is érti ezt a hasonlatot? Véleménye szerint a konzervatívok képesek arra, hogy előre vigyék (felfelé) a szigetországot, annak minden mutatóját, míg a munkáspárti kormányzat révén csak egy helyben topog az ország, legjobb esetben is, de jóval inkább a hátrálás jellemzi.

A következőkben kitekint a nemzetközi eseményekre, vizsgálva azokat London vonatkozásában. Elsőként a koreai háborúról szól, kifejti, hogy támogatták abban a

²⁵ A Conservative-Liberal Alliance? In. Churchill Speaks 929

kormányzatot, hogy az megállítsa a szovjetek agresszív előretörését. A kormány egy 36 milliárdos katonai költségvetés elfogadása mellett döntött, de Churchill szerint ez a valóságban inkább 50 milliárd lesz, amely olyan gazdasági terheket róna Angliára, amely túlfeszítené annak teherbíró képességét. A beszéd ezen szakaszában ismételten a világpolitikára fókuszál, a szovjet előretörésről, a vasfüggöny leereszkedéséről, az új Európa, kérdéséről, illetőleg a francia-német viszonyról, Malájföldről²⁶, és a Perzsa-öböl térségéről²⁷ is szól. A kampány szempontjából, vagyis számunkra a rádióbeszéd utolsó része a legérdekesebb.

Elmondja, hogy a céljuk jobb esélyek és lehetőségek biztosítása a nemzet számára, hogy a lakosság bármely tagja képes legyen felemelkedni, mert ez az, amivel igazán le lehet mérni, mennyit halad előre egy társadalom. Amint azt a bevezetésben is említettem, a konzervatívok igyekeztek hangsúlyozni, hogy egy komoly megújuláson mentek keresztül, ehhez tökéletesen illeszkednek Churchill szavai is:

„Ha a választók megbízzák a konzervatívokat egy hatékony hatalommal elégséges időre, akkor szavamat adom, hogy a párt, amit oly sokáig vezettem nehéz időkön keresztül, nem lesz híve egy elmaradott dogmának, hanem megpróbálja jobbra tenni a dolgokat, és folyamatosan fejleszteni fogja azokat az egész nemzet számára. A szabadságot és szakadatlan fejlődést képviseljük, és ezt csakis bátor kitartással lehet elérni.”²⁸

Kifejezi, hogy az elkövetkezendő időszak, a talpra állás folyamata bizony nehéz lesz, mivel túl sok kár keletkezett az elmúlt hat évben ahhoz, hogy néhány hónap alatt helyreállítsák azt. *„Az összes nemzeti erőforrásunkba bele fog kerülni, hogy megállítsuk a lejtőn való lecsúszást és visszaállítsuk magunkat a normális szintre.”²⁹* Kéri a választópolgárokat, hogy ne az ígéreteik, hanem a tetteik alapján ítéljék meg őket, mivel az ország nincs még túl sem a bel-, sem pedig a külpolitikai nehézségeken. Elmondja, hogy nem egy „paradicsomot” akarnak építeni. Határozottsággal és bátorsággal kell megtenniük ezeket

²⁶Malájföldön, (brit gyarmat egészen 1957-ig) a háború után induló függetlenségi mozgalom ebben az időszakon komoly elszakadási hullámot generált.

²⁷A korábbi brit mandátumterületek a perzsa öböl térségében a háború után függetlenedtek, kínos érintve Londont, a térségbeli kőolaj szerepe miatt.

²⁸Our Political Future In. Churchill Speaks 941

²⁹Our Political Future In. Churchill Speaks 941

a lépéseket. A beszédet ismételten egy külpolitikai kitekintéssel zárja, beszél az egész emberiség szenvedéseiről és a harmadik világháború elkerülhetőségéről. Ebben a beszédben tökéletesen nyomon követhetjük Kenneth Burke retorikaelméletének egyik fontos elemét (Aczél 2009 66). Vélekedése szerint a beszélő a másik embert csak akkor győzheti meg, ha „beszéli a nyelvét”, vagyis azonosítja önmagát vele a beszéd, a gesztusok, a hangnem, az elrendezés, a gondolatok, illetve a hozzáállás segítségével.

Az utolsó vizsgált beszéd a „*Debate on the Address*” az Alsóházban hangzott el 1951. november 6-án, vagyis néhány nappal a választások után, amelyet követően Winston Churchill másodjára (és egyben utoljára) lett Nagy-Britannia miniszterelnöke. Az elején reflektál elődje, Attlee felszólalására, majd az elmúlt időszak pártküzdelseivel kapcsolatos gondolatait fejt ki, amelyek megzavarták, és megosztották a szigetországot közel két éven keresztül. Tisztában vannak azzal, hogy ez a folyamatos kampányolás súlyos károkat okozott, ám itt az ideje ezen időszak végérvényes lezárásának. Véleménye szerint a nemzetnek végre egy csendes és nyugodt időszakra, és kormányzásra van szüksége, toleráns vitákra az alsóházban a pártok képviselői között, a nép számára fontos most egy stabil és biztos kormányzás, egy esetleges harmadik választás pedig mindenképpen elkerülendő lenne. Felhívja a figyelmet a brit gazdaság helyzetére:

„Most ezen a kis szigeten 50 millió ember él összezsúfolva, de a sziget csak 3/5-üknek tud elegendő mennyiségű élelmiszert termelni, a maradéknak pedig a tengeren túlról kell külföldi cégektől exportálni, akiknek viszont először a nyersanyagot kell importálnunk. Nincs még egy olyan közösség, amely ekkora mérettel és a civilizáció ilyen szintjén állva gazdaságilag ennyire bizonytalan helyzetben lenne.”³⁰

Kiemelkedően fontossá válik tehát a brit gazdaság versenyképességének megőrzése, főleg amiatt, hogy a világpiacon hamarosan komoly riválisok jelennek meg Japán és Németország személyében. Ezen utalások háttérében az a tény áll, hogy a brit fizetési mérleg romló tendenciát mutatott, és 1951 végén sokan tartottak attól, hogy a koreai háború miatt a nyersanyagárak magasra szökése tartós lesz, emiatt az új kormány a megalakulását követően majd számos népszerűtlen gazdasági intézkedés meghozatalára kényszerül. Megemlíti azt is, hogy a tengeren túli kifizetések mérlege most sokkal rosszabb, mint 1947-ben, a font-sterling

³⁰Debate on the Address In. Churchill Speaks 945.

helyzete meggyengült, a perzsa öbölbeli olajkészletek elvesztése (vagyis az itteni brit mandátumterületek függetlenedése Irak, Transzjordánia és Pakisztán), a költségvetés deficitje mind-mind komoly gazdasági megszorításokat indukálnak. Már itt hozzálát tehát az elkerülhetetlen gazdasági megszorítások felvezetéséhez.

Innentől kezdve a külpolitika, és a világ ügyei felé viszi a beszéd irányát. Szól néhány gondolatot a közel-keleti olajügyekről, majd pedig a Szuezi-csatorna körül kialakuló helyzetről. 1936-ban egy szerződés biztosította, hogy Kairó angol katonákra ruházza a csatorna védelmét, ám 1951 októberében az egyiptomiak felmondták ezt az egyezményt, és ugyanebben az időszakban kezdődött meg Szudán függetlenedésének folyamata is. Beszél még a hidegháborúról is, idéz egy Sztálinnak írt leveléből, zárásként pedig Kelet és Nyugat szembenállásáról, illetőleg arról, mennyire fontos egy harmadik világháború megakadályozása. A beszédek áttekintése után folytassuk a plakátokkal.

Kampányplakátok

Az első vizsgált plakát egy viszonylag egyszerűbb változat. Színvilágát az előző választásokon is látott piros – fehér - kék színek határozzák meg, vagyis a brit lobogó színei. A képi megoldás egyszerű, a rajta szereplő három mondat egy-egy keretbe kerül. A két rövid szlogen a következő: „*Itt az esély*” illetve „*Tegyük meg*”. A plakát alján a korábbi kampányok során alkalmazott „*Vote Conservative*” szlogen, ez természetesen ezen választások alkalmával is végig kísérte a párt összes plakátját és vizuális szóróanyagát. A második felépítésében és színvilágában is teljesen megegyezik ezzel. Üzenete szintén rövid, mindössze egyetlen mondat „*For peace through Strength*” amelynek lényege, magyarra fordítva: A békéhez a szilárdságon, erőn keresztül. Vagyis az ország és a birodalom belső békéjének helyreállításához, és az ismételten fejlődő pályára való álláshoz arra a stabilitásra és erőre van szükség, amelyet a konzervatív párt képvisel. A harmadik ide tartozó és együttesen elemzett plakát szintén egy egyszerű és sablonos választási üzenetet tartalmaz, „*It's time for change*”, vagyis Itt az idő a változásra. Az egyetlen eltérés az előzőekhez képest, hogy a háttér ezúttal nem egyszínű, hanem a Big Ben, vagyis London és Nagy-Britannia egyik jelképe. Ezzel erősíti az üzenetet: elérkezett a változás ideje egész Anglia számára.

A következő négy plakát eltér ezektől: összetettebb anyagok, amelyeken a háttérnek már szimbolikus jelentősége is van, nem csak egyszínű alapon feltüntetett kampánymondatokat láthatunk. Az elsőn egy ollót láthatunk, amint kettévág egy feliratot „*Cut out Government waste*” ami magyarul azt jelenti: Vágjuk át a kormányzati pazarlást. Ezen a munkáspárti kormányt támadja annak költségvetése miatt, a kormány ugyanis olyan kiadásokat vállalt (háborús költségvetés), amelyek már meghaladták az ország teherbíró képességét. A plakát üzenete egyértelmű, véget kell vetni a szocialisták pazarlásának, az országnak ismét a konzervatívokra van szüksége. A másik itt elemzett plakát szintén nyíltan

³¹Kampányplakátok 1951-ből forrás: <http://bodley30.bodley.ox.ac.uk:8180/luna/servlet/ODLodl~6~6>

támadja az aktuális kormányzat gazdaságpolitikáját. A képen egy eltépett bankjegy látható, rajta pedig az egyértelmű üzenet: „Minden, amit a szocialisták hagytak”. Ez az üzenet is arra az általuk pazarlónak vélt munkáspárti gazdálkodásra utal, ami a kampány során az egyik legfőbb támadási felületet biztosította számukra. A kép sötétebb színvilága és üzenete kellően nyomasztó hangulatot kölcsönöz ennek a képi anyagnak. A következő plakát szintén egy elég érdekesre sikeredett darab. Először is szemet szúr, hogy alul a szokásos szlogen helyett a „Vote Unionist” vagyis a párt másik neve, az Unionista szerepel kiegészítve az indokkal, miért is válasszák őket, hogy jóval több ház épüljön, jóval gyorsabban. Mielőtt kibontanám ezt az üzenetet, nézzük meg a plakát többi részét. A háttér egy fiatal fiúgyermek, aki nagyjából 8-10 éves lehet, a feje felett pedig egy idézet: „The way things are going I shall be grown up before we get OUR HOUSE”. Az idézet tartalmát úgy fordíthatnánk: Ha így mennek a dolgok, a képen látható gyermek hamarabb fog felnőni, mint hogy megkapná a saját házát. A háborút követő első választásokon a szocialisták az újjáépítéssel kampányoltak, aminek fontos eleme volt az új lakások és otthonok építése a háború alatt a bombázások által pusztított Angliában, ez azonban nem ment egyszerűen az 1945-öt követő esztendőkhöz. Ezt az ígéretet, illetve annak teljesíthetlenségét támadta ezzel a párt. Az új kampány alatt a Munkáspárt igyekezett kerülni a konkrét ígéreteket, Churchillék viszont 300 ezer új otthon építését helyezték kilátásba. Az utolsó hasonló, a költségvetést és a pénzügyeket támadó plakáton egy lyukas pénztárcát tartó kéz található, amiből potyognak az érmék, amely ismételten a meggondolatlan szocialista gazdaságpolitikára utal, alatta pedig a felirat: Foltozzuk be ezt a lyukat.

A következő három plakát vizuális megjelenésében teljesen megegyezik, az alsó részen a szokásos kék alapon fehér pártszlogen (ezúttal a „Vote unionist”), a többi részen pedig piros háttér és egy-egy fekete, árnyékszerű ábra látható, a rövid üzenet pedig fehér betűkkel szerepel, tehát itt is a nemzeti színösszeállítás dominál. Az elsőn ezek közül az alsóbb rétegeket szólítja meg a saját otthon ígéretével „Turn hopes into home”, Az álmok váljanak otthonokká, ennek a plakátnak a magyarázata megegyezik a másik otthonteremtést célzó, és a fentebbiekben már tárgyalttal. A háttérben egy ház sziluettje látható. A másodikon az előző kampánynál már szintén alkalmazott megoldást láthatjuk, vagyis a vidéket megszólító plakátjának ábrája egy traktoron ülő férfi, a tipikus vidéki gazda szimbóluma. A konzervatívok az 1951. évi kampány alkalmával is igyekeztek erőteljesen megszólítani a vidéket, még inkább kiterjeszteni népszerűségüket a gazdaságból élők körében. A harmadik

plakát nem konkrét réteget, vagy társadalmi csoportot szólít meg, hanem az egész nemzethez szól, és elsősorban a nemzettudatot célozza meg. A háttérben egy katona alakja látható, ami sisakja miatt a római birodalom képzettársítását juttathatja eszünkbe, az üzenettel együtt „*Make Britain strong and free*”, vagyis „*Tegyük Britanniát erőssé és szabaddá*” elsősorban a birodalom erejének helyreállítását üzeni, hogy Nagy-Britannia ismét szerezzé vissza világhatalmi státuszát, ami a konzervatívok vezetésével valósulhat meg.

A következő plakátok bár szorosan és tartalmilag nem tartoznak össze, én a dolgozat formai és terjedelmi követelményei miatt együttesen szeretnék róluk beszélni. Az első egy gyermeket tart egy anyuka, az elrendezés, és a színvilág megegyezik a korábbi „gyermekes” plakátokkal. Az üzenet magyarul annyit jelent: Adj neki (a gyermeknek) biztonságot és büszke jövőt. Ez a plakát is a gyermekeken, a jövő generációin keresztül próbálja megszólítani a választókat: a felelősség, hogy megteremtsük számukra a megfelelő jövő lehetőségét, a miénk. A második ebben a részben megint egy egyszerű és figyelemfelkeltő plakát, amelyben a kormányzó pártot támadják, a nemzeti színekben pompázó plakáton nagy betűkkel a következő felirat látható „*Socialism has failed!*”, vagyis a szocializmus elbukott. Azt gondolom, ez az üzenet nem szolgál komolyabb elemzésre. A harmadik szintén a Munkáspártot támadja, színvilágában eltér: fehér alapon fekete kép, kék betűkkel. Ezen a plakáton egy brit átlagember látható, így a plakát az átlag brit városi választópolgárt szólítja meg, aki azt mondja: „Még egyszer nem ejtenek csapdába! (a szocialisták) Én a konzervatívokra szavazok!” Ezt egy a gyári munkásságot megszólító plakát követi. A plakát üzenetében az acélgyári munkássághoz szól, az ő helyzetük javítását tűzi ki célul. Nyilvánvaló, hogy ez a társadalmi réteg a Munkáspárt szavazóbázisához tartozik, ám ennek ellenére egy ilyen méretű pártnak egy kiélezett kampányban minden egyes rétegben meg kell próbálnia szavazatokat és támogatókat szerezni. Az utolsó előtti plakát megint egy egyszerű vizuális megoldásokat tartalmazó kép. A kampány során a leggyakrabban alkalmazott három szín osztja fel a háttérrel, mindegyik sávban egy-egy üzenet, amelyben ismételtén támadja a kormányt. „Elege van?” „Magas árak házvádaszat”, „Ezek eltűnnek, ha a konzervatívok jönnek”. Az utolsó vizsgált plakát 1951-ből való, és Churchillt ábrázolja. Ahogy a bevezetésben említettem, a premodern kampányok fontos jellemzője volt ez az aspektus. Személy szerint vizuális megjelenését tekintve ezt a plakátot tartom a legjobban sikerültnek. A háttér egy ötletes megoldás, a brit nemzeti lobogón a párt vezérének, Churchillnek a képét láthatjuk, amihez azonnal különböző toposzokat kapcsolhatunk, mint pl. „a nemzet atyja”

„Britannia megmentője” stb. Megjelenik tehát a nemzeti identitás jelképe. Urbán szerint egy választási kampány kapcsán a rítusok egyik központi eleme a nemzeti szimbólumok szerepeltetése (Urbán 2009). A konzervatívokra az egész kampány során jellemző volt tehát a brit lobogó használata, illetve a nemzeti jelképek (pl. Big Ben) használata. A plakát üzenet ismételten a jövőre utal „*Forward with Churchill*”, vagyis Előre Churchill-lel. Ismételten megjelenik az üzenet, hogy a válságból a konzervatívok mutathatnak kiutat.

A választások a sajtóban

Az 1951. évi választások sajtóban való megjelenésének kapcsán elmondhatjuk első gondolatként, hogy a sajtótermékek pártállásában csak apró változások következtek be. A konzervatív *Times* ezúttal már egyértelműen a párt mögé állt, míg a *Guardian*-ról ezúttal nem lehet elmondani, hogy hasonló módon támogatta volna pártját. A többi napilap kapcsán nem történt változás, a konzervatívok mögé sorakozott fel a *Daily Express*, a *Daily Mail*, a *Telegraph*, illetve a *Times*, míg a munkáspártiak mellett foglalt állást egyértelműen a *Daily Herald* és a *Daily Mirror*.

A napilapok 1945-höz hasonlóan ezúttal is igyekeztek segíteni a pártok központi kampányait. Érdekesség, hogy a konzervatívok egyik populárisan elterjedt szlogenjét a plakátokon nem igazán, a sajtóban, így például a *Times*, vagy a *Daily Mail* hasábjain viszont annál gyakrabban alkalmazták már szeptember végétől, október elejétől. Ez a kampányszlogen a „*Set the people free*”, azaz szabadítsuk fel az embereket, ez a jelmondat végig kísérte az 1950-es és az 1951-es választásokat is. A kampány sajtóvisszhangjának egyik érdekes része volt, hogy a választás napján, vagyis október 25-én a *Daily Mirror* a címlapján közölt egy nagyméretű rajzot egy revolvért tartó kézzel a következő felirattal: „*Who's finger on the trigger?*”, vagyis „*Kinek a keze van a ravaszon?*”. A munkáspártiakkal rokonszenvező lapban egyértelműen Churchillre utalt a kép, akiről Michael Foot azt nyilatkozta: „Churchill + MacArthur³² = atomháború” vagyis egyértelmű támadás volt a konzervatívok miniszterelnök-jelöltjének személye és harcias politikája miatt.

A sajtó áttekintésénél csak említés szintjén szólnék a BBC televízióadásáról is. A háborút követő választásokat még nem kísérhették figyelmen a televízión keresztül, mivel az

³²Douglas MacArthur, amerikai tábornok, a II. világháború alatt a Csendes óceáni amerikai csapatok vezetője.

állami társaság adásai a 1940-től leálltak, és csak 1946-ban indult újra a sugárzás. Ezeket a híradásokat, és tudósításokat azonban nem követhették még annyian nyomon ebben az időszakban, illetve nem illeszkedtek a pártok kampányába, ezért mellőzöm azok elemzését.

A voksolások végeredménye

Miután áttekintettük az 1951. évi kampányt is, nézzük meg annak végeredményét. A közvélemény-kutatások végig tory fölényt mutattak (ám, ez mint láthattuk 1945 kapcsán, nem jelent túl sokat), azonban ezúttal nem történt meglepetés, és 1951. október 25-én a Munkáspárt vereséget szenvedett, így Winston Churchill másodjára is kormányt alakíthatott. Ami a végeredményt illeti a konzervatívok 321 mandátumot szereztek, a Munkáspárt 295 képviselői helyet szerzett, a liberálisok 6 főt delegálhatták az újjá alakuló parlamentbe, míg 3 képviselő egyéb párt képviselőjében került be. Bartlett brit történész a következővel magyarázza a végeredményt: „... mind többen kezdték azt gondolni, hogy a konzervatívokban is meg lehet bízni, mert ők, éppúgy, mint a Munkáspárt, sőt talán még nála is kompetensebben, rugalmasabban és mélyebb meggyőződéssel tudnák irányítani a gazdaságot, anélkül, hogy a legkisebb mértékben is kockáztatnák a teljes foglalkoztatottságot, a jóléti államot.”³³ A választás végeredményének tanulsága, hogy a Munkáspárt még defenzívában is komoly erőt jelent, a vereség ellenére kétszázezerrel több szavazatot szereztek, mint a rivális. A konzervatív sikerben fontos szerepet játszottak a liberálisok is, akik az előző szavazás súlyos kudarca után ezúttal csak 109 jelöltet állítottak, a kimaradó körzetekben a konzervatívok szereztek meg az ő szavazataikat is. A győzelem legfontosabb összetevőjét az elmúlt másfél év koncepciók nélküli és következetlen politikájában kell keresni. A toryk remekül használták ki a kínákozó lehetőséget, megváltozott retorikájukat is ehhez igazították, az utca emberének elege volt abból, hogy a háborús nehézségek után ismét megtorpanni látszik az ország fejlődése. A két kampány vizsgálata után elérkezett az idő, hogy visszatérjek a dolgozatom elején feltett kérdéseimhez, és megválaszoljam őket 1945 és 1951 kapcsán is.

A vizsgált kampányok tanulságai

³³Egedy 1998: 249

Az első kérdés, amit feltettem az volt, hogy *Miért ne válasszák az emberek a Munkáspártot?* 1945 kapcsán az elsődleges támadási pontot a szocialisták Churchill által vázolt központosítási gondolatai voltak, vagyis az a rémkép, hogy a Munkáspárt győzelem esetén egy olyan berendezkedést, állami irányítást építene ki, amely akár a legapróbb részletekig beleszólhat és szabályozhatja a lakosság életét. Úgy vélték, képtelenek lesznek munkahelyek teremtésére, háborús újjáépítésre, a foglalkoztatás növelésére. 1951-ben más volt a helyzet. Elsősorban az elmúlt hat év kormányzási hibái miatt a gazdasági nehézségeket, a magas háborús kiadásokat (Korea), a magas inflációt, az élelmiszer-jegyrendszert és az újjáépítés lassúságát is támadási felületként használták a szocialistákkal szemben. *Milyen támadási felületet talált ellenfelén a Konzervatív Párt?* Erre a kérdésre nagyjából azt válaszolhatjuk, amit az előzőre némi kiegészítéssel. 1945-ben elsősorban néhány munkáspárti politikus, mint pl. Cripps, Morrison, vagy Laski egyes beszédeit, elszólásait használták fel, 1951-ben az adók emelése és a jegyrendszer miatt fennálló általános elégedetlenségre igyekeztek rájátszani, illetve a háborús kiadások okozta elégedetlenségre.

A harmadik, bevezetőmben felvetett kérdés az volt: *Miért van Nagy-Britanniának a Konzervatív Pártra szüksége?* 1945-ben azt igyekeztek hangoztatni, hogy ők voltak azok (Churchill) akik megnyerték a háborút Nagy-Britannia számára, és ők azok, akik képesek lesznek irányítani az ország újjáépítését. Ők képesek a foglalkoztatás növelésére, a vidék védelmére, a kereskedelem háború utáni fellendítésére. 1951-ben érveik, ígéreteik között szerepeltették a vállalkozási szellem megélénkítését, 300 ezer új lakás felépítését. Szükség van a torykra, hogy megtegyék azt, ami a szocialistáknak nem sikerült, vagyis helyre és növekedési pályára állítani újra a háború utáni Angliát. *Mit emelnek ki a kampányból, és hogyan használják az egyes médiumok lehetőségeit?* A kérdés első felére az előző pontokban nagyjából választ is adtam, a másodikra, mivel mindkét kampányban hasonlóságokat mutatott együttesen válaszolnék. A korszak elsődleges médiumai a rádió, illetve az írott sajtó volt. A rádiót remekül sikerült kiaknáznia a pártnak, Churchill beszédeit mondhatni pontosan ennek a „hordozónak” „találták ki”. Ami a sajtótermékeket illeti, a pártokhoz kapcsolódó lapok természetesen folyamatosan erősítették a központi kampányt, kiegészítve azt, véleményem szerint tehát megfelelően sikerült ezek lehetőségeit kiaknázni. Mivel a televíziózás a BBC televízióadójának megléte ellenére nem volt még annyira általános módon elterjedve, ezért külön nem is foglalkoztam vele. Az utolsó általam feltett kérdés az volt *Milyen hibákat követtek el a kampányok alatt?* Itt igazából 1945 kapcsán mondhatom el hibaként azt, hogy a

kampányt arra építette a konzervatív párt, hogy a szocialisták központi irányítást akarnak létrehozni, nem mérték fel azt, hogy abban a pillanatban nem háborús retorikára lett volna szükség, mivel a lakosság jobban tartott attól, hogy a toryk nem lesznek képesek az újjáépítés irányítására és a helyreállításra. Ismét jólétre vágytak a háborús szenvedések után.

Zárásként a választások kapcsán egy politikai, társadalomtörténeti megközelítéssel szeretnék élni, mivel véleményem szerint ezen dimenzió megfelelő kiegészítésként szolgál a választások kimenetelének megértéséhez. Ennek bevezetéséhez Szabó Dániel tanulmánya³⁴ nyújtott elméleti alapot (Szabó 2006). Véleménye szerint a társadalom és a politika viszonyát kétféleképpen lehet megközelíteni: vizsgálható, hogy a politikai szféra miképpen befolyásolja a társadalom strukturálódását, illetve elemzésnek vethető alá a politikai magatartás társadalmi megalapozottsága is, utóbbi esetünkben, vagyis a választások elemzésénél merül föl elsősorban. Komoly viták zajlanak arról, mi határozza meg az emberek politikai magatartását: osztályhelyzetük, környezetük vagy éppen a politikai intézményrendszer működése: a választási rendszer, a kampány típusai. Ha ezen a nyomvonalon kezdjük meg a vizsgálódást, osztályhelyzetük alapján a toryk támogatói elsősorban a vidéki lakosság, a földművelésből és a kereskedelemből élők, illetve az arisztokrata rétegekből állt, ami a környezetet illeti, mint már említettem elsősorban a vidék jelentette a konzervatív szavazóbázist. A kampány feladata, mint a bevezetőben írtam, ebben a korszakban elsősorban a mozgósítás volt, mivel az embereket erős pártkötődés jellemezte, a kampányok nem tudták jelentős mértékben befolyásolni a választói magatartást.

Ebben a kétpártrendszerben, amit ezen választások is tükröznek, tökéletesen „bejelölhetünk” egy törésvonalat, a vidék (elsősorban konzervatívok) és az ipar (elsősorban szocialisták) „szembenállását”. Ez a hagyományos város – vidék ellentét egészen a 19. században lezajlott ipari forradalomig vezethető vissza, ez volt az, ami létrehozta a vállalkozás és a munka közti törésvonalat, véli Stein Rokkan norvég politológus (Szabó 2006). Elutasítja azt a gondolatot, hogy a társadalmi helyzet meghatározza a politikai magatartást. Azt, hogy ebben az időszakban valóban nem lehetett elsősorban a kampány keretein belül meggyőzni a választókat, megfelelően tükrözi egy, az 1940-es években

³⁴Szabó Dániel – Politikai társadalomtörténet – a politika társadalomtörténete In: Bódy Zsombor – Ö. Kovács József (szerk.) Bevezetés a társadalomtörténetbe. Osiris 2006 373-389.

Amerikában indult felmérés. Ez a közvélemény-kutatás is megerősítette azt a tényt, hogy a választók többsége már a szavazás előtt tisztában volt azzal, kire fog szavazni. Ebből alakult ki a pártazonosulás-elmélet, melyben a politikai állásfoglalás hosszú távú meghatározóiként az általános szociológiai háttér, az egyén társadalmi státusát és környezetét, mindenekelőtt a családi, szülői politikai álláspontot feltételezték. Ez a tendencia erőteljesen jelen van a brit társadalomban is.

Összegzés

Dolgozatomban igyekeztem összefoglalást nyújtani a brit konzervatív párt két választási kampányáról, az 1945-ben elveszített és az 1951.-ben győztesen megvívottól. Mivel nem egy klasszikus média- vagy politikatudományi értelemben vett kampányelemzés volt a célom, ezért igyekeztem inkább a programpontokra, érvekre, a kapcsolódásokra és az összefüggésekre figyelni, néhol ezen szempontokat kiegészítve ezen tudományelméletek módszereivel, de elsősorban mégis a történelmiséget szem előtt tartva. Megpróbáltam röviden áttekinteni a választások háttéreseeményeit, a korszak fontosabb történéseit, hogy ezen keresztül jobban érthetőbbé és keretbe helyezhetőbbé váljanak a kampány elemei. A téma újszerűségét véleményem szerint annak abból származó nehézsége adja, hogy magyar nyelven nem jelent meg még ezzel a témával foglalkozó kutatás. A kutatás első részében 1945. kapcsán a legfontosabb konzekvenciaként és eredményként tehát azt tudtam levonni, hogy hiába a háborús siker és Churchill népszerűsége, az emberek a háború után más retorikára és ígéretekre vágytak. A szocialisták központosítási törekvéseivel való fenyegetőzés, illetve Churchill kemény támadásai politikai ellenfelei ellen nem hozták meg a kívánt eredményt. Újjáépítéssel, a jólét ismételt ígéretével és a társadalmi, illetve szociális problémák megoldásával kecsegtető kampányra lett volna szükség véleményem szerint, mivel egy kimerítő és pusztító háború után az emberek a demagóg kampányok jelszavait szeretnék hallani, a realitás talaja helyett. Ez és a következő kampány is megfelel azoknak a jellemzőknek, amelyeket Norris írt le a premodern kampányok kapcsán, és amelyet a bevezetőmben is ismerttettem.

Az 1951-es választások legfontosabb tanulsága az volt, hogy a toryk képesek voltak kihasználni a kül- és belpolitikai problémák által generált lehetőséget a rövid időn belül másodjára sorra kerülő választások kapcsán, felismerni a közhangulat igényeit, és

megváltozott retorikájukat sikerre vinni. A nemzet jövőjét, az újjáépítést, a társadalmi felemelkedés ígérétét, vagyis jóval populistább programpontokat helyeztek választási ígéreteik homlokterébe. Ami egyrészt a párt megújulásának, másrészt pedig Churchill világpolitika felé fordulásának volt köszönhető. Sokkal erőteljesebb plakátok alkalmazása és a kormány valós hibáinak felhasználása, nem pedig egy rémkép alkalmazása biztosított megfelelő támadási felületet számukra a szocialistákkal szemben. Zárásként igyekeztem a bevezetőben feltett kutatói kérdések minél szélesebb körű megválaszolására a kampányanyagok vizsgálatának felhasználásával, és bemutatni egy bizonyos szeletet a brit birodalom XX. századi történetéből. A dolgozatomat és az egész kutatást igyekeztem úgy felépíteni, hogy annak további folytatása brit archívumokban és levéltárakban továbbgondolási lehetőségeket biztosíthat a későbbiekre is.

Bibliográfia:

- **Aczél Petra: Új retorika. Pozsony, Kalligram 2009**
- **Adamik Tamás: A retorika történetének tanulságai a mai iskola számára. In: Fekete Péter – Raisz Rózsa (szerk.) A szöveg szerkesztése, megértése, kidolgozása és megszólaltatása. MNyTK. 196. 63-69.**
- **Charteris-Black, Jonathan: Politicians and Rhetoric. The persuasive power of metaphore. 2005**
- **Egedy Gergely: Brit konzervatív gondolkodás és politika (XIX – XX. század). Budapest, Századvég 2005**
- **Egedy Gergely: Nagy-Britannia története. Aula 1998**
- **James, Robert Rhodes: Churchill speaks: Winston Churchill in peace and war. Atheneum 1981**
- **Kissinger, Henry: Diplomácia. Budapest, Panem-Grafo 1998**
- **McCallum R. B. & Readman Alison: The british general election of 1945. Routledge, 1965**

- **Norris, Pippa – A virtuous circle: Political communications in postindustrial societies**
<http://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Acrobat/VIRTUOUS/CHAPTER7.PDF>

- **Szabó Dániel – Politikai társadalomtörténet – a politika társadalomtörténete In:**
Bódy Zsombor – Ö. Kovács József (szerk.) Bevezetés a társadalomtörténetbe. Osiris
2006 373-389.

- **Szántó György Tibor: Anglia története. Akkord 2007**

- **Urbán Csilla – Rendszerváltás és szimbolikus kommunikáció**
http://mediakutato.hu/cikk/2009_03_osz/05_rendszervaltas_szimbolikus_kommunikacio/01.html?q=rendszer%20v%C3%A1lt%C3%A1s#rendszer%20v%C3%A1lt%C3%A1s

- **<http://www.bodleian.ox.ac.uk/cpa>**

- **<http://www.conservatives.com/>**

